

Butlletí de la Secció Excursionista
de l'Ateneu Santjustenc

SEAS

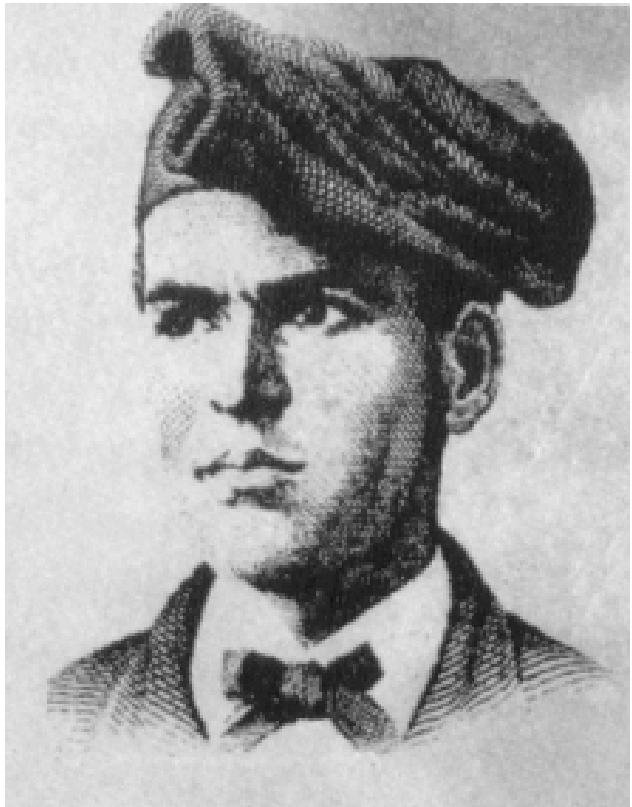
Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc, Carrer de l'Ateneu, 5 i 7.
08960 Sant Just Desvern.

Web: <http://www.florsloreto.com/seas>.

Adherida a la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC)

VERDAGUER EXCURSIONISTA

*Isidor Cònsul.
Editor i crític
literari.*

**Núm. 241
Juliol
Agost
2002**

ISIDOR CÒNSUL

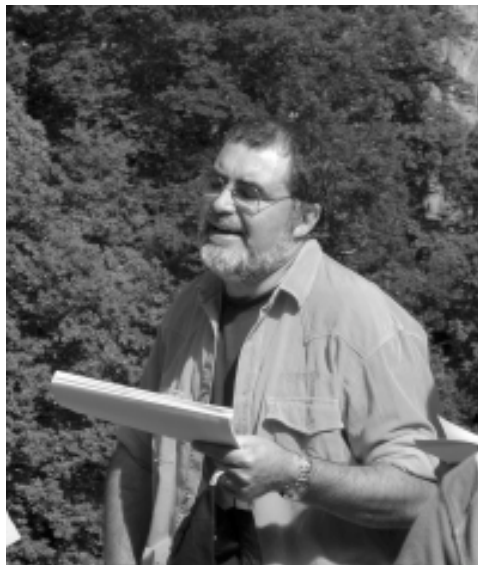
Jordi Gironès
president de la SEAS

La bona salut d'una entitat excursionista gairebé sempre va acompanyada de la participació activa de companys que tenen rellevància en l'àmbit cultural i l'Isidor Cònsul és un d'aquests companys que ens honora tenir al nostre costat, no tan sols per les bones estones que ens fa passar fent d'oients de les seves xerrades sinó perquè, a més a més, ens les fa viure, motxilla a l'esquena, en els mateixos indrets que han inspirat aquells versos, poesies i narracions.

Anar d'excursió amb l'Isidor esdevé un dia «de culte» i les seves excursions (les que diem «literàries») ja esdevenen sortosament un clàssic a cada temporada excursionista. I que duri anys ...

I ha estat amb motiu de la commemoració del centenari de la mort de mossèn Cinto Verdaguer (Folgueroles, Osona 1845 — Vallvidrera, Barcelona 1902) que hem aconseguit que l'Isidor ens fes viure amb tota la intensitat aquest esdeveniment, tenint en compte el fort lligam de Verdaguer amb l'excursionisme

Primer va ser a través de la conferència sobre «Verdaguer excursionista», realitzada el 24 de

Isidor Cònsul a Sant Martí del Canigó

maig, amb la qual es va arribar a un autèntic rècord d'assistència amb el nostre local ple de gom a gom, i després l'Isidor acabà d'arrodonir-ho en la sortida literària que vàrem realitzar el 9 de juny a Sant Miquel de Cuixà i a Sant Martí del Canigó.

Tots els qui vàrem assistir a l'excursió recordarem durant molt de temps aquelles estones, aplegats en silenci, escoltant com l'Isidor anava desgranant, vers a vers, el poema *Canigó*, just enfront de la pròpia muntanya que els havia inspirat i que, com volent fer-ho més autèntic, la nevada del dia anterior va contribuir a fer-nos imaginar *los mantells d'ermíni de les fades que dansen a la llum de la celística*.

VERDAGUER EXCURSIONISTA

Isidor Cònsul

En el moment que ens toca de viure, l'alba del tercer mil·lenni, el fet de viatjar i moure's d'un indret a un altre s'ha convertit en una rutina que és, pràcticament, a l'abast de tothom. No era així en la segona meitat del segle XIX quan la majoria dels mortals no es movien d'un radi d'una cinquantena o un centenar de quilòmetres de l'indret on havien nascut. Les comunicacions tampoc no ajudaven gaire. L'any 1868, per posar un exemple, anar de Vic a Barcelona suposava l'experiència que explica Jaume Collell, amic de Verdaguer, quan li demanant que baixi a la festa dels Jocs Florals: l'escriu dient que ell l'esperarà a l'estació que en dèiem de Granollers, i ara se'n diu de França, en lo primer tren, que per prendre'l a Granollers, era precis sortir de Vic amb la diligència de Can Fonoll, a la una de la nit¹.

Tot i les dificultats de l'època, Verdaguer mostrà, de ben jove, una bona disposició per viatjar i un gran interès per conèixer món. De quan era estudiant, s'explica una anècdota segons la qual deia que es deixaria tallar el braç esquerre per poder conèixer Amèrica. I en el pròleg a *Sant Francesc* (1895), reporta una

Verdaguer jove. Oli de Simó Gómez (1865)

primerenca vocació franciscana que apuntala aquesta dèria per conèixer Amèrica, lligada sens dubte al projecte de *L'Atlàntida* que ja bullia en el seu dedins: *com allavors no hi havia frares Menors a Espanya, resolguí anar a cercar-los en los convents de l'Amèrica Espanyola, per a on, ja amb un peu a l'estrep, estava examinat i admès i fins tenia la llicència de ma bona mare, arrancada amb llàgrimes del cor; però no tindria la de Nostre Senyor, quan lo confès no m'hi deixà partir per no haver fet encara setze anys*².

Tot i això, les primeres experiències de viatges que féu Verdaguer, l'any 1874, no foren gaire

falagueres: la primera el va dur a la Catalunya nord, a començaments d'any, fugint, amb altres sacerdots, de l'agitació revolucionària i de la incertesa política d'aquells temps. Uns mesos més tard, el 30 de desembre, s'embarcava rumb a Cuba, a bord del vapor Guipúzcoa, per estrenar una aventura marinera que durà quasi dos anys, fins a mitjan novembre de 1876, i que tampoc no semblava gaire engrescadora, en principi, si pensem que el motiu principal era refer-se d'una salut malmesa.

ELS VIATGES

Instal·lat a Barcelona al servei de la família López, la del futur marquès de Comillas, Verdaguer continuà sentint la passió de viatjar i la posà en pràctica sempre que li fou possible. En el seu cas, i a partir de 1877, es pot dir que els seus viatges eren de motivació religiosa i de documentació literària, amb la torna dels que va realitzar acompanyant Claudi López. L'any 1877, per exemple, anà primer a terres d'Occitània, on va visitar el santuari de Lorda i Tolosa del Llenguadoc, i després a Àvila, la ciutat de santa Teresa de Jesús. La tardor del següent, el 1878, va viatjar a Roma, on fou presentat al papa Lleó XIII, a qui havia arribat el ressò de l'èxit de *L'Atlàntida* i demanà al seu autor que li'n fes arribar un exemplar.

En matèria de viatges, Verdaguer va aprofitar els anys de bona relació amb Claudi López, que era de la seva edat, i l'acompanyava en bona part de les seves sortides. El fill del marquès de Comillas, d'altra banda, va començar a malaltejar després de la mort de la seva germana Maria Lluïsa, pocs mesos després d'haver-se casat: Aquests cops, escriu Verdaguer, *foren terribles per tota la família: prepararen, humanament parlant, la mort del pare, i minaren la salut de don Claudi, que, havent sigut forta i robusta, anava decaient al corc rosegador d'una tisis cançonera. Los metges li receptaren les aigües de la Presta i d'entre tots sos nombrosos amics i companys me trià a mi per acompanyarlo, i això per dues estiuades seguides*³. A més dels balnearis, Claudi sovintejava cures de repòs en finques que eren propietat de la família, escampades per tota la geografia peninsular (a Caldes d'Estrac, a Comillas, a la província de Santander, i a Las Cabezas, a Extremadura), i Verdaguer acostumava a ser l'home de confiança que l'acompanyava en aquests retirs. El dia 17 de gener de 1883 eren tots dos a Caldetes quan els arribà la notícia de la mort sobtada del pare, Antonio López i López. La salut de Claudi tingué llavors una baixada tan espectacular que van arribar a témer per la seva vida i, per tal de refer-se, explica Verdaguer: *llogà un "yacht" anglès anomenat "Vanadis" i muntats*

*en ses ales, en companyia de don Manuel Arnús, de sa germana Montserrat, i de qui és ara són marit, don Climent Miralles, visitarem les ciutats espanyoles de Màlaga i Cadis, les africanes de Tànger, Alger i Constantina, i, sobretot, la tomba del venerable Ramon Llull, a Sant Francesc de Palma, la cova d'Artà, Miramar i Valldemosa i altres joiells de la incomparable Illa Daurada*⁴.

L'any 1884, entre el 12 de maig i el 12 de juny, en companyia d'Eusebi Güell i Bacigalupi, el protector de Gaudí, que era cunyat de Claudi López, Verdaguer va emprendre un viatge de turisme per Europa amb aquest itinerari: Barcelona, Lió, Ginebra, Berna, Colònia, Berlín i Sant Petersburg. I retorn per Berlín, Brussel·les, París i Barcelona. De tots aquests viatges, el poeta en prenia notes que es convertiren, primer, en reportatges periodístics que publicava a la revista "La Veu del Montserrat" i que, l'any 1887, recollí en el volum *Excursions i viatges*. Dos anys més tard, la primavera de 1886, va emprendre la darrera de les seves sortides importants, el viatge a Terra Santa i Egipte. El preparà amb un altre amic eclesiàstic, Jaume Almera, i, de l'experiència, en sortí *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* (1889), considerat un dels seus millors llibres.

L'EXCURSIONISME

Aquest afany de coneixement

geogràfic, històric i humà que implica qualsevol experiència de viatge, Verdaguer el va arrodonir amb una activitat excursionista que va tenir un relleu especial entre 1880 i 1884 amb motiu dels treballs de preparació del poema *Canigó* (1886). El poeta necessitava una visió aèria de tot el Pirineu català per poder-hi desplegar el Cant IV del poema, el vol nupcial dels protagonistes Gentil i Flordeneu.

Segons el seu mateix testimoni, Verdaguer va començar a treballar *Canigó* l'estiu de 1880 quan, com l'any anterior, acompanyà Claudi López als banys de La Presta, a l'Alt Vallespir. Des d'allí féu *la primera volada als cims del Canigó somniant i començant d'escriure la llegenda pirenaica d'aquest nom*⁵. S'ha comprovat que, com a escriptor, Verdaguer es preparava d'una manera molt minuciosa i detallista abans d'emprendre la redacció definitiva de les seves obres, i així ho demostra la varietat i la riquesa de la seva biblioteca. En aquest cas, la preparació de *Canigó* el van dur a córrer i a grimpar per les serralades del Pirineu des del moment que en tingué la pensada. El mateix estiu de 1880 encara li vagà de pujar a Núria -amb excursions al Puigmal i als estanys de Carançà- i de passar uns dies a la Cerdanya, a Llivia. La tardor de l'any següent, 1881, va fer una estada a la vall de Ribes i a les Corberes, i el juliol de 1882 va fer una travessa per l'Alt Urgell, la Vall

Ferrera, les Valls d'Aneu i la Vall d'Aran. Finalment, el juliol i agost de 1883 travessà pràcticament tot el Pirineu català des de Prada del Conflent fins a la Vall d'Aran, el País de Foix i Andorra. En la mesura que el somni del poema prenia forma, l'agenda de Verdaguer contemplava l'aprofitament dels estius i altres dies de lleure per conèixer les diferents contrades del Pirineu. S'organitzà amb una disciplina espartana i es documentà de dues maneres complementàries: la pràctica excursionista i els llibres. Grimpar i llegir, no és debades que a la seva biblioteca hi hagués una quarantena de llibres sobre els Pirineus, la majoria francesos⁶. A més a més, es dedicava a recollir anècdotes, tradicions, rondalles i llegendes, i anava anotant tota mena de detalls de toponímia, lèxic, flora i fauna. Així anà vestint el poema canigonenc, des del mes de setembre de 1880 quan comentava per carta al seu amic Jaume Collell que estava dormint en son somni nou i que li guardés el secret, i també comunicava a Claudi López el seu retorn de les muntanyes: *he regresado felizmente de mis queridas montañas antes de los últimos cambios de tiempo; no obstante mi imaginación se ha quedado allí, y hasta en sueños se me aparecen los picos gigantes del Pirineo oriental*⁷.

Repasant l'agenda excursionista de mossèn Cinto, queda clar que l'estiu de 1881 no li fou gaire

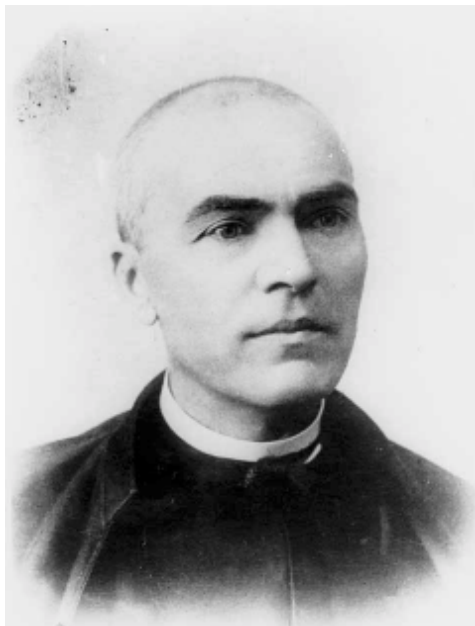
favorable: a finals de juliol feia de mantenidor dels Jocs Florals de "Lo Rat Penat" a València i hagué de passar un mes llarg a Comillas - l'agost i part de setembre- esperant la benedicció d'una capella que hi havien fet construir els marquesos. El dia 10 d'agost escriu a Collell comentant-li que, a Comillas, hi farà tan poca estada com pugui *mes la benedicció de la capella no s'ha feta encara, y fins després d'eixa funció no puch pensar en retirarme*⁸.

1882 i 1883. TEORIA I PRÀCTICA DE L'EXCURSIONISME INTENS

Els mesos d'estiu dels anys 1882 i 1883 foren els de més activitat excursionista. Del primer, va aprofitar sobretot el mes de juliol: el dia 5 sortí de Barcelona, va arribar l'endemà a Puigcerdà i el dia 7 era ja a la Seu d'Urgell. Per Castellbó i Sant Joan de l'Erm passà al Pallars i el dia 13 arribà a Ainet de Besan. Seguint la Vall Ferrera fins a Tírvia entrà a la Ribera de Cardós i, per Burgo i Escalarre, arribà a Esterri d'Àneu. El dia 19 o 20 era a Viella i del 21 al 23 va fer la pujada per les glaceres de la Maladeta fins a coronar l'Aneto. De retorn a Viella, el dia 25, trobà un avís de Casa López perquè anés a Comillas⁹. El poeta se'n dolia en carta a Collell, la primera quinzena d'agost: *Estimat amich: Ja fa dies que he deixat los Pirineus y les terres de mos somnis per eix tros de la provincia de*

Santander que no diu res a mon cor. Francament, aquest any m'ho ha destorbat tot¹⁰.

Els vint dies d'aquest intens itinerari muntanyenc van ser detallats pel mateix Verdaguer a *Excursió a l'Alt Pallars*, que incorporà al llibre *Excursions i viatges* (1887). Recordem, per seguir l'itinerari amb més detall, que el dia 9 de juliol sortí sol de la Seu d'Urgell i trescant per camins de muntanya es dirigí a Castellbó i a la tarda arribà a Sant Joan de l'Erm on féu nit. L'endemà, acompanyat per algú del santuari, s'enfilà a les Comes de Rubió i a migdia tornava a ser a Sant Joan de l'Erm. El dia 10, amb un guia, inicià les dues jornades que el portaren fins a la Vall Ferrera seguint el curs del riu Romadriu, la capella de Santa Magdalena i pel nord cap a Civís, els cortals d'Os (Aos-Anserall) i Salòria. La primera jornada feren nit a Aos, com tenien previst, tot i que van trobar-se amb la majoria de les cases tancades: *Era fosc quan hi arribàrem. Com nos convenia reposar, trucàrem a la primera casa que trobàrem: no hi havia ningú; trucàrem a la segona i a la tercera: fou en va; obrírem la quarta, que estava solament ajustada; estava deserta. Férem un crit davant d'una agrupació de cases; ningú respongué. No es veia fum ni foc, ni altra claror que la de les estrelles; no es sentia lladrar un gos, ni belar una ovel·la, ni miolar un gat; semblava talment una ciutat encantada. Quan ja estàvem aconsolats de dormir a la serena,*

Verdaguer, cap a 1874, època de la seva malaltia.

en una casa apartada del poble vegérem obrir-se'ns la porta i convidar-nos a entrar un jove de divuit anys, alt i ben plantat. Entràrem dins, i, fent-nos gran estranyesa, vegérem que estava sol, amb dues minyones, porqueres d'ofici com ell (...).El tenaç excursionista que fou Verdaguer era també un moralista sever i no oblidava quasi mai les reflexions que s'esqueien com a capellà, i és per aquest motiu que l'escena anterior continua d'aquesta manera: Un catecisme de la Seu d'Urgell, que ell havia deixat obert sobre l'escó per obrir-nos la porta, nos féu l'efecte d'una àncora de salvació per aquell simpàtic i bon jove. Amb una

*plana d'aquell llibret, amb sols los manaments de la llei de Déu, salvarien l'ànima i lo cos un sens fi de joves que en nostres ciutats cada dia s'emporta aigua avall lo riu de les passions*¹¹.

L'endemà al matí, 11 de juliol, Verdaguer pujà la Coma de Salòria fent-se acompanyar per un pastor que li va fer de guia una part de la jornada fins que la feina el cridà a treure la ramada de la pleta, i fiu sol lo torn a la muntanya ... contrafort de Salòria, sobre Os, per veure la bellíssima vall de Setúria, segons la gent del país la més bonica del Pallars i Andorra¹². Poc abans d'acomiar-se va patir, amb el pastor que li feia de guia, l'incident de trobar-se un carrabiner que els aturà prenent-los per contrabandistes. L'itinerari passava a tocar de la frontera amb Andorra i, no gaire lluny de França, i el guàrdia els encalçà amb la il·lusió de que portàvam frau, i a l'atrapar-nos, s'enfadà de mala manera, al veure que era un capellà aquell que, de lluny, havia pres per un paquetaire¹³.

Abans d'arribar a Tor, Verdaguer s'embadalí davant dels Rasos de Setúria i el mateix dia encara passà de Tor a Norís on féu nit i descansà l'endemà, 12 de juliol. El dia 13, seguint el riu de la Vallferrera, baixà fins a Ainet de Besan, Araós i Tírvia on el riu s'embrancha amb la Noguera de Cardós. A Ainet, trobà un company de viatge, Joan Baptista Domenjó, catedràtic del seminari de la Seu, que es prestà a acompanyar-

lo i a mostrar-li el Pallars. En record de l'excursió, Verdaguer li dedica el poema "Lo cap-blau". Com a guia prengueren un tal Ventura, de barretina musca, armilla de coll dret i calça curta. Té cinquanta-cinc anys i no en fa pas gaires que matà un ós en lo bosc de pins devant del poble¹⁴.

Pel forat de Cardós, Verdaguer i els seus companys canviaren de vall i pujaren, riu amunt, per Surri i Anàs. L'endemà, per Burgo i Escalarre, passaren a les Valls d'Àneu on el poeta féu la lloança de la plana d'Esterri (un poble modern, assegut en un pla d'una hora i mitja de llarg, i un quart, segons los indrets, o mitja hora, d'ample) i teoritzà sobre els orígens d'una vall que en el temps havia estat, diu, un immens gorg del riu Noguera: a l'hivern encara tot allò brolla i remintola d'aigua, com si la plana se recordàs d'haver estat un llac¹⁵. Descansà dos dies a Esterri i el 16 continuà cap a l'oest i el nord per Isavarre, Borén i Isil. Abans, però, deixà escrita la seva impressió davant les restes del castell del Pallars, a València d'Àneu. El trobà formidable a partir de les ruïnes que li'n donaven testimoni, el comparà a un niu d'àligues espatllat per un temporal d'hivern i comentà l'estratègia defensiva de les valls, a partir del mateix castell, centre d'un complex sistema de torres i forts que dominaven el país. Entaforant-se entre les ruïnes, trobà una mata de gessamí florit i n'envià un brot a Marià

Montgarri i, poc abans d'arribar-hi, davant de les ruïnes del convent de Santa Eulària, Verdaguer reporta la creença de la gent del país respecte d'unes galeries i tresors enterrats. Explica, llavors, l'anècdota d'uns esterrissencs que buscaven aquests tresors i als quals es veu que els sortiren uns dimonions petits i llestos que, en francès, els deien "Que voulez vous?, Que voulez vous?" De viure ara, Verdaguer sabia que aquells dimonions eren cosins germans dels manairons que altres escriptors, entre el quals Pep Coll, han escampat per altres pàgines de literatura.

Montgarri és la darrera anotació del text d'*Excursió a l'Alt Pallars* de 1882 i, sens dubte, una de les fites de l'excursió de l'any següent. Ara hi arribava un divuit de juliol i encara faltava un mes per a l'aplec que s'hi celebrava el dia de la Mare de Déu d'Agost. Per això, tretze mesos després, Verdaguer tornà a les mateixes contrades i deixà un enèrgic testimoni del famós aplec. Quan les notes i experiències d'aquesta excursió de Verdaguer es convertiren en llibre, la narració de l'aplec es publicà al costat de les impressions de l'excursió de 1882, com un punt brillant de cloenda d'*Excursió a l'Alt Pallars*, primer text del volum *Excursions i viatges*. El costumisme exquisit d'alguns paratges bé mereixen, em penso, el tast d'una citació: *Los pastors se cobreixen lo cap*

*amb un com solideu de drap blau, que adornen de vegades amb un brot d'herba; vesteixen tricot blanquinós amb ribet negre i duen esclops amb una enorme punta cap amunt. Los pagesos van en traje de burell o blau, des de la boina fins als amples pantalons; porten sabates grosses i ben ferrades, i un bastó llarguíssim que saben rebatre quan los convé. Algunes barretines vermellegen entre les boines i els casquets, i entre elles alguna de llarguíssima plegada amb dos dobles al cim del cap*¹⁷.

De tota manera, la fita culminant d'aquesta llarga excursió de 1882 fou la pujada a l'Aneto, des de la Vall d'Aran entre el 21 i el 23 de juliol. No acaba de quedar clar si va atènyer el cim, però sí que arribà al coll de Corones. En un dels seus quaderns de notes escriu: *En lo cim de la Maleïda hi ha un allargament, vers on se passa per una filera de rocs, com per sobre esquenes de matxo. Un abisme espantós, de centenes de metres, xucla per cada banda a l'imprudent que gosa arriscar-s'hi, i una creu de ferro li recorda que allí caigué, fa dos anys,[un home] del qual encara no s'ha trobat lo cadavre. Allí hi ha un llibre on posen lo nom*¹⁸. Una descripció que coincideix amb la del Pas de Mahoma.

L'ESTIU DE 1883

Aquell any sortí de Barcelona el 2 de juliol i, després de passar dues setmanes a la Catalunya Nord, arribà a la Seu d'Urgell el dia 24. Segre avall

baixà fins a Organyà i el 27 entrà al Pallars per la Serra de Carreu, Pessonada, Claverol i la Pobla de Segur. El 28 pujà fins a Collegats i Gerri de la Sal, i el 29 anà de Gerri fins a Cabdella, passant per Peramea, Bretui, Montcortés i la Pobleta de Bellveí. De les notes de la seva llibreta de viatge destaquen les referències a Gerri i, sobretot, la impressió davant la meravella natural de Collegats: *És un tros de muntanya de tosca, amb lleixes o poselles i poselletes plenes de verdor, degotant d'una a l'altra, o rajant aigua cristallina, que a l'hivern és gel a fils, cascades, crespats i estranyes eures que s'enfilen des de baix (...) He vista l'argenteria a últims de juliol, en lo temps en que està més despullada de sa bellesa principal. En temps d'hivern, quan tots aquells cortinatges de tosca, aquells brodatats de ras finíssim, aquells entretallats en triat evori, se tornen de cristall, deu semblar allò lo vel d'una fada del nord estès al peu d'una gelera*¹⁹.

El dia de la Mare de Déu d'agost participa en l'aplec de Montgarri i hi celebra missa. De Montgarri, sempre a peu, passa a Sèn Gironç, des d'on fa una escapada a Tolosa del Llenguadoc. Torna de Tolosa en tren fins a Foix i va després cap a Tarascó d'Arieja i d'allà, per Vic de Sòs i Auzat, arriba el 24 d'agost als orris de pla Sobrà, al peu mateix de la Pica d'Estats. L'endemà dia 25 i acompanyat d'un guia, Verdaguer va pujar a la Pica i, de passada, al Montcalm. A mitja tarda van arribar

tots dos (el guia i el poeta) a la ratlla d'Andorra, segurament prop del port de l'Angonella, on el guia s'acomia. El que ve a continuació és una excursió èpica i una experiència extraordinària que ens explica el mateix Verdaguer: *De bon matí pujam a Montcalm. La pujada és dreta i rocosa. Se descobreix part d'Andorra, totes ses muntanyes, algunes del Pallars, les innumerables de l'Arieja i les de Cerdanya, i Cadí, Puigmal i Canigó a l'extrem. L'espectacle és trist: roques blanques fereixen la vista per totes bandes, clapejades de congestes més blanques encara; algun estany en lo vessant de les serres. Eixes últimes, les vegí mellor des del pic d'Estats (3.140 m.), que està a uns tres quarts d'hora lluny, formant una forca. Des d'allí se veu lo Pallars, especialment Àreu, que mor als peus de la mateixa serra; los turons d'envers Tor i Setúria...*

Des d'Estats tornàrem a Montcalm, i, per la banda del migdia, emprenguérem la baixada, mitja hora o tres quarts avall, atravessàrem una congesta, que seria molt fonda, puix s'hi havia fet una esquadra d'un metre d'ample; més avall se veu un estany de gran fondària. Des de ses vores nos decantàrem a E. per un englevat d'herba grossa, que rellescava com un vidre, empesos per la pluja, que ens feia la baixada sumament penosa. Unes dues hores i mitja estiguérem baixant de Montcalm a la ribera, i, no parant la pluja, nos soplujàrem en una balma de pastors. A les quatre reprenguérem lo camí, veient parir la

pluja i asserenar-se el cel per la banda de Tolosa.

Arribàrem al port. Lo guia m'ensenyà, tres o quatre hores més avall, uns conreus, i em digué que vers allí m'havia d'endregar. Se girà dient-me "adéu-siau", i jo, amb la maleta a coll, començo la baixada.

Sota mateix del port hi ha un planellet; cerquí per ell rastre de camí, i, si n'hi havia, estava completament esborrat per la calamarsa que acabava de caure. Me n'aní cap a ponent; sota el planellet vegí un gran precipici. Me dirigí envers llevant, i, encara que sense veure viarany enlloc, l'emprenguí costa avall, relliscant per l'herba mullada i amb perill d'esbarrar-me. La por de caure m'obligà a posar-me a la mà la feixuga maleta, i, arrossegant-la pel rost, o avançant-la de pas en pas, aní baixant la difícil muntanya. En això, s'acabava de fer fosc. Vegí un gran estany davant meu, i en va cerquí per ses vores cap camí. Tarters perillosos per ací, herba gerda per allà, i la fosca per totes bandes, anant-se fent més negra cada punt. Me semblà que l'estany estava penjat en un gran cingle, d'on era difícil baixar, i reculí, i me dirigí cap a l'O. per una pujada, cercant, per un camí de cabres que hi veia, millor sortida. Trobí, en efecte, un rastre de camí, que m'ajudà a baixar del cingle, desapareixent davant meu.

La nit era vinguda ja amb tota sa foscó. Jo em trobava sota el cingle, mes en un rost herbós casi tan dret com lo precipici de dalt. Los trossos d'herba

relliscanta succeïen als tarters, on era fàcil trencar-se una cama, o rocs i géspec barrejats m'oposaven doble entrebanc i perill a la vegada. L'amplor del cel me deia que la vall no era tan escafida com jo temia, i el remor del torrent que murmurava, crescut amb l'aigua i pedra que acabava de caure, me deia que entremig d'ell i el rost hi havia algun espai. Això m'animà, i, de pas en pas, palpant amb lo paraigües, a rossegons i a quatre grapes, atravesà el pedregam i guanyí la ribera.

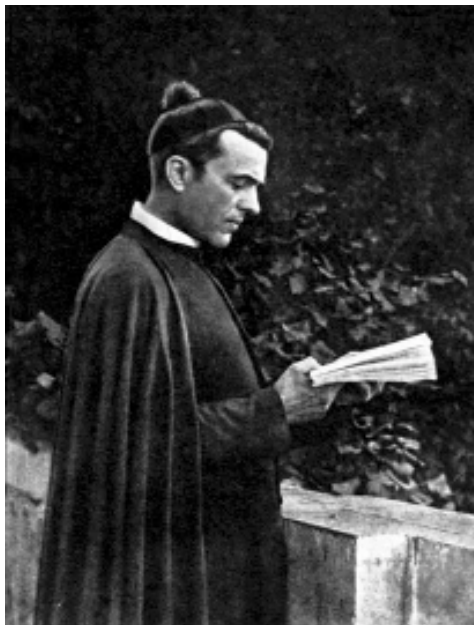
Allí crido, xiulo, ahuco, i no em respon sinó el torrent amb sa veu forta i aterradora; alcí los ulls al cel i em semblà veure parpellejar una estrella entre els feixucs i grossos núvols que s'arrossegaven d'un cim a l'altre. Aquella estrella me féu l'efecte d'un ull que m'aguaitava des d'allà dalt, i em tranquil·lisí. "Déu te sap aquí", me diguí a mi mateix, "i Ell té compte fins de l'insecte que llaura la pols". Asserenat, me poso en ses divines mans, aconsolat de passar la pluja sota un roc, si calia, d'estar-me de sopar com m'havia estat de dinar, per haver-se'm acabat a mitja matinada les provisions. Lo que no en feia goig era la humitat de l'aire i de la terra, que rajava pertot arreu, i la fredor glacial que despedia la calamarsada, a més de la pròpia de tals altures. Torní a xiular i a ahucar, i res: la més completa i freda soledat me rodejava.

Procurant enfonsar mes mirades en aquelles tenebres palpables, avancí un tirat de pedra vers on lo torrent roncava més fort, donant-me avís de que ses

aigües patien, esqueixades en un horrible precipici. “Si no trobo el viarany, aquí em calrà fer nit.” Alço de nou lo cor a Déu, i em poso a dordoiar amunt i avall per la mateixa vora de l’abisme. A la llum de les estrelles, que ja eren algunes, arribo a veure blanquejar a mos peus un caminet que ne baixava, atrevit, com una escala de corda d’una teulada. M’hi acosto, i provo de baixar-hi, no donant un pas sense fer anar davant lo bastó del paraigües. Arribo a baix, i, oh fortuna!, aquell caminet, com una mà misteriosa, m’anà guiant per vora el riu, a través de còrrecs i torrentals que s’hi abocaven, podent-m’hi fer caure a mi una pedra girella que es trabocàs, una ensopegada en un tronc d’arbre, o una rellescada en l’herba fangosa.

Aixís caminí llarga estona, aixafat i trencades les cames pel pes de la maleta, molestat per la gana, i més per la set, no gosant beure aigua per ser de calamarsa i trobar-me molt suat, i, sobretot, travat per la fosca impenetrable. Era la primera vegada que veia aquest país d’Andorra, i no sabia en quina direcció estaven les primeres cases, si hi havia llenyaters en lo bosc, pescadors en lo riu i pastors en la muntanya; mes “avancem”, me deia jo, “que, ribera avall, quelcom hi ha d’haver”.

En efecte; tot plegat, sentí més avall lladrar un gos, fent reverdir en mon cor l’esperança de trobar un socors. Lo rumor de l’aigua en jornades de set, lo primer cant del rossinyol en la primavera, lo crit de “terra!” després de llarga i tempestuosa navegació, no foren mai tan

Verdaguer, el 1886. Any del triomf de «Canigó»

dolços per mes orelles com aquell lladruc, que, mellor que no ho haguera fet una veu humana, semblava dir-me: “Vine, viatger extraviat, a esta cabana hospitalària: si tens set, ací hi ha un vas de llet per beure; si tens fam, hi ha un bocí de pa per menjar; si tens fred, ací hi ha foc per escalfar-te; si tens son, ací hi ha un pallús per dormir”. Açò era ver; de tot hi hagué en la barraca, i lo pa de la taula del rei no em sabia tan bo com aquell pa negre, i no trobaria tan tous, com aquell pallús sobre la nua terra, los coixins de ploma d’oca del més ric palau²⁰.

Fou, efectivament, una aventura èpica, i encara que els andorrans es

decanten a creure que Verdaguer va entrar pel port d'Angonella, no queda del tot clar si aquesta baixada la va fer per Arinsal, o pel port de Rat, o el de Bereites. L'endemà era a Ordino i encara es va quedar cosa d'un parell de setmanes a Andorra visitant les diverses valls i indrets de més interès, pujant al Casamanya, a la Cometa i als estanys dels Pessons.

* * *

Així era el Verdaguer excursionista: tenaç i tossut, fort i intuïtiu, quasi incansable i armat a més amb una gran curiositat geogràfica, biològica, històrica i científica. Només cal llegir-lo per adonar-se'n. Us invito cordialment a fer-ho. Quan es vol homenatjar els escriptors i poetes no n'hi ha prou, només, de parlar-ne. El millor homenatge consisteix, sempre, a llegir-los.

Notes

1. Jaume Collell, *Del meu fadrinatge*. Gazeta de Vic. Vic, 1920 (pàg. 88).

2. Jacint Verdaguer, *Sant Francesc*. Eumo Editorial/ Societat Verdaguer. Vic, 2001. Edició a cura d'Isidor Cònsul. Pàg. 105

3. Jacint Verdaguer, *En defensa pròpia*. Edició a cura de Lluïsa Plans. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1994. També Tusquets editors. Edició a cura de Narcís Garolera, Barcelona, 2002.

4. Jacint Verdaguer, *En defensa pròpia*. Op cit.

5. Jacint Verdaguer, *En defensa pròpia*. Op. cit.

6. S'entén per Biblioteca de Verdaguer el conjunt de llibres consignats en el registre d'entrada de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans que, el 1908, adquirí la biblioteca del poeta. Els volums foren anotats amb data d'entrada el 22 d'octubre de 1908 i l'espai del registre va des del número 4861 fins al 9861. La numeració, però, salta entre els números 5851 i 6872. Es tracta, segurament, d'un error dels encarregats d'anotar els llibres.

7. *Epistolari de Jacint Verdaguer* [E.J.V.] A cura de J M de Casacuberta i Joan Torrent i Fàbregas. Editorial Barcino. Barcelona 1959-1991. (Volum III, 1880-1882). Carta 226. Per la carta a Collell, Ibidem, 227.

8. E.J.V. *Volum III, 1880-1882*. Carta 272. Verdaguer es va haver d'esperar gairebé un mes perquè la benedicció no es féu fins el dia 5 de setembre. Amb motiu de la festa, Verdaguer va escriure el poema *A la benedicció de la capella del Cor de Jesús, eregida per lo Excm. Sr. D. Antoni López*, publicat a "La Veu del Montserrat" (24-XI-1881) i recollit a la segona edició d'*Idil·lis i Cants místics* (1882).

9. Vegeu Josep M. de Casacuberta, *Excursions i sojorns de Jacint Verdaguera les contrades pirinenques*. Dins *Estudis sobre Verdaguer*. (Edició a cura de Ricard Torrents). Eumo Editorial, Editorial Barcino i Institut d'Estudis Catalans. Vic 1986. Pàgs. 172-178.

10. E.J.V. (Volum III, 1880-1882). Carta 314.

11. Jacint Verdaguer, *Excursions i*

viatges. Dins *Obres Completes de Jacint Verdaguer*. Editorial Selecta. Barcelona, 1974 (5a edició). Pàg. 1085.

12. En la narració *Excursió a l'Alt Pallars*, Verdaguer no parla del guia, i el lector només s'adona que passa del plural (senyal que encara viatjava en companyia), al singular, immediatament després de l'episodi amb el carrabiner. Vegeu la llibreta de notes publicada per Narcís Garolera (*Excursions i viatges*. Volum III. Op. cit.) Pàg. 124.

13. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*. Op. cit. Pàg. 1085

14. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*. Op. cit. Pàg. 1086.

15. Jacint Verdaguer, *Excursions i*

viatges. Op. cit. Pàg. 1087.

16. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*. Op. cit. Pàg. 1088.

17. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*. Op. cit. Pàg. 1091.

18. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*. A cura de Narcís Garolera. Volum III (*Textos inèdits complementaris*). Editorial Barcino. Barcelona, 1992. Pàg. 150-151.

19. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*. A cura de Narcís Garolera. Volum III. *Textos inèdits complementaris*. Op. cit. Pàgs. 206-207.

20. Jacint Verdaguer. Text extret de l'antologia *Els bordons de l'arpa*. Edició a cura d'Isidor Cònsul. Edicions Proa, Barcelona, 2001.

La gesta pirinenca de Verdaguer ha estat vist pels dibuixants actuals, com el que posem a la mostra, extret del llibre de Ramon Vinyeta «La Pica d'Estats. La gesta de mossèn Cinto» E.A. 1995.

SEAS

Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc Any XXXVI, núm. 241

Equip d'edició del butlletí: Daniel Cardona, Jordi Gironès,
Antoni Anguera i Ferran de la Fuente (taula de redacció),
Jordi Gironès (autoedició), Elisabeth Bart (tramesa),
i Josep Nuet (dissenyador de la maqueta).
Correcció de textos: Servei Local de Català.

Índex

Portada: Verdaguer excursionista	
Editorial: Isidor Cònsul, per Jordi Gironès	222
Verdaguer excursionista, per Isidor Cònsul	223

Amb la col·laboració de:

Ateneu de
Sant Just Desvern

CISTELLERIA BALLART, Bonavista, 82, tel. 933 71 13 64

DISSENY MOBLES, Creu, 42, tel. 933 7212 52

FLORS LORETO, Creu 66, tel. 933 72 31 03

FORMA

FORMA CUINA, Creu 54, tel. 934 73 35 59

LLIBRERIA RESSENYA, Creu 54, tel. 933 71 08 43

IMMACULADA AMAT, JUST AMIGÓ, MARCEL·LÍ CAMATS, FRANCESC HOMEDES